

О. І. Предко

доктор філософських наук

НАПРЯМКИ РЕЛІГІЄЗНАВЧИХ СТУДІЙ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА

Стаття присвячена розгляду релігієзнавчих ідей в Університеті Св. Володимира, які були представлені в XIX-поч. XX століть науковою й педагогічною діяльністю професорів філософії, богослов'я, психології. Реконструюються релігієзнавчі ідеї, формування яких розгорталось у таких напрямках як богослов'я, релігійно-філософські та психологічні студії. Такі аспекти розгляду релігії сприяли формуванню та утвердженню релігієзнавства на вітчизняних теренах.

Ключові слова: Університет Св. Володимира, релігієзнавчі ідеї, богослов'я, релігійно-філософські та психологічні студії, "мальованщина".

Глибинні зміни в суспільстві спонукають людину переглянути свої уявлення про сенс життя, про своє місце в ньому, про значення епохальних зрушень для душевної рівноваги людини, для взаємної довіри та терпимості. Причому, в цьому вируючому подіями та інформаційними потоками світі залишається стабільним проблемне поле, пов'язане з одвічною тягою людини до самопізнання, яке реалізується в рамках певних культурних парадигм, продиктованих не тільки велінням часу, але й специфікою національного світосприйняття. Тим паче, на сучасному етапі розвитку світової історії дедалі напруженішим стає пошук людством своєї цивілізаційної та культурної ідентифікації, що, безперечно, пов'язано з релігієзнавчою цариною, в якій духовні детермінанти направляють культурні процеси людства, продукують нові смисли, формують суб'єктивну реальність індивіда.

Значні зміни у вітчизняному релігієзнавстві пов'язані як з реаліями нашого національного буття, так і зі світовими глобалізаційними процесами, які, актуалізуючи екзистенційну напруженість людини, з одного боку, прагнуть надати їй всезагального, універсального статусу, а з іншого – посилюють її бажання зберегти національну самобутність та унікальну самоідентичність. У цьому контексті актуалізується проблема осмислення релігії в науковій та педагогічній діяльності професорів та богословів Університету Св. Володимира (сьогодні – Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Загалом, проблема осягнення релігії мислителями Університету Св. Володимира розглядалася переважно в контексті чи то релігійно-філософських, чи то богословських студій (І. Огородник, Г. Панков, Д. Предко, Н. Стоюхіна, М. Ткачук та ін.), а також у контексті творчого доробку окремих персоналій, наукова та викладацька діяльність яких була пов'язана з Університетом Св. Володимира (В. Єршов, А. Колодний, О. Коновалова, В. Нападиста, П. Павленко та ін.). Однак роботи, в яких би комплексно розглядалася дана проблема, практично відсутні. Тому й метою статті є з'ясування особливостей формування релігієзнавчих ідей в Університеті Св. Володимира, їх "вплетення" в канву богословської, релігійно-філософської та психологічної думки.

Безперечно, переважна більшість викладачів та професорів Університету Св. Володимира виховувалася в середовищі українського православного духовенства, пройшовши ґрунтовну підготовку Київської школи історико-систематичної духовно-академічної філософії, що не могло не накласти відбитку на формуванні їх філософсько-релігієзнавчого світогляду, який був пов'язаний із християнсько-теїстичною традицією. Ще М. Бердяєв зазначав, що в православ'ї є три струмені, які то

зливаються, то течуть в протилежних напрямках. Це, зокрема, аскетично-чернечий струмінь, який спирається на давньо-східну аскетичну літературу, на "Добротолубіє". Інший струмінь також укорінений у православ'ї, пов'язаний з освяченням життя, теофанією в світі, узрінням Божої Премудрості в тварному світі, перетворення тварі, Воскресіння. "Але є ще третій струмінь в православ'ї, не менш характерний і важливий, це струмінь антропологічно-есхатологічний, пов'язаний з проблемою про людину, про її призначення в світі, про долю і виправданість культури, про Царство Боже" [2]. Саме з останнім напрямком найбільш пов'язані розмісли представників релігієзнавчої думки.

Почнемо наш екскурс із богословських студій. Перший статут, затверджений царським указом у 1804 році, не передбачав в університетській структурі теологічного факультету, але вводив до складу відділу моральних і політичних наук дві богословські кафедри – догматичного і морального богослов'я і трактування Святого Письма та церковної історії. Зате університетський статут зразка 1835 року для богословських наук передбачав утворення однієї міжфакультетської кафедри, що підкреслювало рівне ставлення до неї студентів всіх структурних ланок навчального закладу. Цикл богословських дисциплін доводилося читати одному професору, що неминуче перетворювало курс на фрагментарно-оглядовий в контексті загального курсу богослов'я. Щоб усунути цей недолік у новому університетському статуті, прийнятому 18 червня 1863 року, було залишено міжфакультетську кафедру богослов'я в складі трьох викладачів, однак церковну історію і церковне право було виділено в окремі кафедри, які структурно закріплювалися за історико-філологічним та юридичним факультетами [8].

Професор богослов'я Університету Св. Володимира протоієрей П. Светлов намагався довести необхідність створення богословських факультетів у світських вищих навчальних закладах. На його думку, така реорганізація обумовлювалася інтересами самого університету та освіти в цілому, інтересами церкви і богословської науки, нарешті, інтересами держави, зазначаючи, що "яких би поглядів ми не дотримувалися на релігію і релігійне знання загалом і порівнянні з науковим знанням, ми не можемо закреслити того явного факту, що завжди і всюди релігійне знання входило і входить важливою і значною складовою частиною в людське знання найвищої цінності" [9, с. 322]. Якщо навіть звернутися до правил вступу до Університету Св. Володимира (1883 р.), то серед попередніх випробовувань пропонувалися Закон Божий, священна і церковна історія.

Про неоднозначне ставлення до богословської освіти в Університеті Св. Володимира свідчить хоча б такий епізод із викладання курсу історії філософії відомим українським філософом, педагогом, одним із організаторів та першим академіком Всеукраїнської академії наук О.Гіляровим. (До речі, у Київському університеті О.Гіляров отримав вчений ступінь доктора філософії. І вся його подальша наукова, викладацька, творча діяльність також пов'язана була з Університетом Св. Володимира). В.Асмус пригадує, що на другому курсі, О.Гіляров, читаючи курс історії філософії та закінчивши виклад неоплатонізму, відразу переходив до філософії Відродження. Середньовічна філософія ним не читалась. Він зазначає: "Нас дуже здивував цей пробіл, але незабаром причина його стала нам відома. Був час, коли Гіляров докладно читав історію філософії середніх віків і лекції його з цього розділу стенографувалися і, зазвичай, видавалися літографованим способом. Але для якоїсь довідки курс Гілярова знадобився професору, що читав на факультеті богослов'я. З крайнім незадоволенням теолог виявив, що читання християнського богослов'я викладалися Гіляровим в дусі неприпустимого, як йому здалося, вільнодумства і скептицизму. Після уважного ознайомлення з курсом постановою факультету Гілярову було заборонено на майбутнє читати розділ середньовічної філософії і схоластики. Пропущена була філософія середньовіччя і в першому виданні Гілярова "Філософія в її істотності, історії та значенні" (1916). І тільки в другому виданні керівництва (1919) розділ середньовічної філософії був відновлений" [1, с.96].

Іван Михайлович Скворцов (1795-1863) – ординарний професор філософських наук, доктор богослов'я, протоіерей. Понад 30 років викладав у Київській духовній академії і майже 25 років читав лекції в Університеті Св. Володимира. У 1834-1858 рр. І. Скворцов працював професором у новоствореному Університеті Св. Володимира на кафедрі богослов'я, церковної історії та канонічного права і читав лекції з церковної історії, догматичного й морального богослов'я та церковного права. В 1840-1841 р.р. був настоятелем православної університетської церкви. З 1850 року, коли були закриті кафедри філософії в усіх університетах Російської імперії, він читав цикл філософських наук – логіку, психологію та моральну філософію. Також Назарій Антонович Фаворов (1820–1897 рр.) – доктор богослов'я, автор майже сотні праць з богословських питань – був широко знаним професором Київської духовної академії та Університету Св. Володимира другої половини XIX ст. Найвідоміші його праці: "Нариси морального православно-християнського вчення" (1863), "Про християнську моральність" (1880) та "Основні поняття про моральність", що зберігається в рукописному варіанті в Інституті рукописів НБУ ім. В. І. Вернадського, "Читання про догматичні істини православно-християнської віри" (1882, 1890). Богословські студії в Університеті Св. Володимира також репрезентував Павло Якович Светлов (1861-1945), протоіерей, з 1897 – професор богослов'я. У 1902 р – доктор богослов'я. Був керівником релігійно-філософського гуртка в Києві. П. Светлов доволі високо цінував значенність філософського знання, підкреслюючи: "Філософія озброює нас точними науковими критеріями для відрізнєння істини від омани і правильної оцінки в незліченній безлічі існуючих і постійно виникаючих нових вчень; вона допомагає орієнтуватися в лабіринті різних теорій і не дає розгубитися у вирі науково-філософських ідей, коли кожній ідеї та кожній теорії відводить своє певне місце в історії людської думки, її пошуків правди. Нарешті, філософія робить ще біль-

ше: вона підводить підсумки праці людської думки і тим самим намічає шляхи до істини"[9, с.328]. Він був прихильником заснування богословських факультетів при університетах, вважаючи, що "...без богослов'я університет не може бути університетом, тобто сукупністю всього наявного людського знання"[9, с.322].

Гнат Петрович Головінський (1807-1855) – педагог, з 1837 року – професор богослов'я Київського університету. З 1837 по 1842 рік Г. Головінський – професор богослов'я Римо-католицького віросповідання, настоятель Університетської Римо-католицької Церкви. Г. Головінський – автор численних теологічних публікацій. Він досліджував взаємозв'язок філософії та фундаментальної теології. У своїх статтях і літературних роботах піднімав питання ролі розуму в теології, зробив вагомий внесок у розвиток апологетичної думки. Захищав також схоластичну філософію, вказував на небезпеку для християнства з боку гегельянства. Фома Петрович Добшевич (1807-1880) з 1842 року – професор богослов'я римо-католицького віросповідання в Університеті Св. Володимира та настоятель університетської римо-католицької церкви. Читав для студентів усіх факультетів богослов'я і церковну історію, а для студентів юридичного факультету – церковне право.

Микола Михайлович Боголюбов (1872-1934) – філософ, богослов, протоіерей. Доктор богослов'я (1917), професор (1913). У 1913 р. за конкурсом Микола Михайлович був переведений у Київ на посаду професора богослов'я Університету Св. Володимира. Одночасно він був призначений настоятелем університетської церкви. Згодом, у зв'язку з ліквідацією кафедри богослов'я, служив священником у с. Велика Круча Пирятинського повіту на Полтавщині, настоятелем церкви св. Іоана Богослова (1919-1922), священником Покровської церкви на Приорці в Києві (1923-1925), настоятелем Спаської церкви в Нижньому Новгороді (1925-1934). М. Боголюбов розробив оригінальну концепцію науки про релігію, що включає морфологію і класифікацію релігій. При цьому він виробив власну методологію дослідження релігії. М. Боголюбов був переконаний, що філософія релігії повинна розвиватися як позаконфесійна і цілком автономна, окрема від богослов'я наукова дисципліна. М.Боголюбов подав визначення релігії, основними ознаками якої вважав визнання трансцендентного світу, переживання зв'язку з цим світом, її соціальну організацію. "Релігією, – стверджує М. Боголюбов, – називається особлива форма людського життя, як індивідуального, так і суспільного, поєднана зі свідомістю, що справжнє або нормальне життя людини можливе тільки у зв'язку з іншим буттям, буттям Божественним" [3, с. 85]. Причому, всі релігії він розділив на дві групи: супранатуралістичні (християнство, іудаїзм, іслам) і натуралістичні (всі інші). М. Боголюбов звертається до ідеї Г.Ледда про те, що психологія релігійної свідомості виступає пропедевтикою філософії релігії [3, с. 64]. Причому, на думку мислителя, психологія надає філософії релігії певні послуги, з одного боку, уможливлює осмислення релігійних феноменів із внутрішньої сторони, а з іншого – надає новий матеріал, який неможливо не враховувати при вивченні природи релігійної свідомості.

Основними ознаками релігії вважав містичне переживання, культ, соціальну значимість, теоретичне вчення. Найбільш плідними роками М.М.Боголюбова, як науковця, були роки його життя в Україні. Саме тут, у 1915 році, він видрукував свою працю "Філософія релігії". В ці ж роки у різних періодичних виданнях видруко-

вуються його статті "Образ Ісуса Христа в Е. Ренана і Д.Штрауса", "Марксизм і наука", "Християнство і міфологія", "Сучасні позацерковні рухи", "Криза міфологічної свідомості в Індії і в Стародавній Греції", "Про прийоми захисту істини християнства", "До питання про походження християнства" та ін.

Михайло Емануїлович Поснов (1873-1931) – богослов, історик християнської Церкви. Навчався в Київській духовній академії, по закінченні викладав в ній біблійну історію. У 1908 році став приват-доцентом Київського університету по кафедрі історії Церкви. Автор, опираючись на історичний, лінгвістичний і теологічний матеріал, розкриває складність і невичерпність святоотцівської спадщини перших десяти століть (до схизми 1054 г.) церковної історії, коли були закладені основи церковності, яка й дотепер визначає життя християнства.

Також значний внесок у скарбницю релігієзнавчої думки здійснила плеяда представників київської релігійно-філософської думки, яку репрезентували викладачі університетів і духовних академії, зокрема П. Авсєнев, Д.Богдашевський, С.Гогоцький, В.Карпов, П. Кудрявцев, П.Ліницький, О.Новицький, Й.Михневич, І. Сковрцов, П.Юркевич та ін. Загалом, прямуючи за натурфілософськими ідеями Шеллінга, вони схилилися до креаціоністсько-еманаційної точки зору на світ. Приміром, хоча в працях Михайла Олександровича Максимовича (1804-1873) – першого ректора Університету Св. Володимира – й відстежується ідея розвитку як саморозвитку, однак, звертаючись до Творця, він наголошував: "Як ідеал поета, для свого вираження, вбирається в мармур і фарби, звучить гармонією і переходить в слово: так і природа представляє собою храм, повний незліченними виразами думок Художника Всевишнього; книгу, де кожне слово є висловлена думка Творця, відгомін всемогутнього "так буде"; символ, в якому горить вічна Премудрість" [7, с.2].

У своїх лекціях, працях представники київської релігійно-філософської думки підкреслювали, що відповіді на суто екзистенційні запитання потрібно шукати в релігійній сфері, бо саме в ній людина виходить за межі свого "Я", розширює власне почуття нескінченності у прагненні до недосяжної досконалості. Саме релігія, вважали представники київської релігійно-філософської школи, устанює зв'язок між розумом і серцем людини.

Одним із яскравих представників цієї школи був Орест Маркович Новицький (1806-1884), який за рекомендацією архієпископа Інокентія посідає кафедру філософії в Університеті і 17 жовтня 1834 р. починає читати лекції з філософії, неодноразово призначаючись деканом першого відділення філософського факультету або виконуючи його обов'язки (1840-1841, 1844, 1845-1849). Значне місце в розмислах О.Новицького займає проблема співвідношення між філософією і релігією, а, відповідно, розумом і вірою, раціональним та ірраціональним. Розрізняються вони в контексті завдань, функціональності та впливу на людину. Філософія, осмислюючи граничні основи буття, включає саморефлексію; натомість релігія не потребує саморефлексії – вона утаємничує змістовне наповнення своїх догматів, унеможлиблюючи їх раціональну інтерпретацію.

На філософсько-релігійні студії О.Новицького вплинули, з одного боку, німецький філософ В. Круг, швейцарський філософ і логік Ф. Фішер, (також у викладі історії філософії мислитель враховував досвід В. Кузена, Г. Ріттера, К. Віндшмана, Ф. Крейцера), а з іншого –

німецька класична філософія (Й.Фіхте, Ф.Шеллінг, Г.Гегель). Що ж стосується безпосередньо релігієзнавчих ідей, то, безперечно, тут відчувається вплив "філософії почуття і віри" Ф. Якобі. Розкриваючи специфіку філософії та релігії О.Новицький підкреслює, що істини, які мають загальнолюдську природу, "перш за все виявляються і відчуються у формі безпосередності або внутрішнього відчуття, засвоюються духом у вигляді безпосередніх сердечних переконань і вірувань, і уявлень, у формі символів, міфів, алегорій містерій" [6, с. 243]. Навіть філософія, як глибинна потреба нашого власного духу, спрямована до вічного, ґрунтується на розумі, результатом якого є ідеї, які виникають від зіткнення духу з надприродним світом. Причому ідеї, як надбання розуму, розкриваючись на різних стадіях – серця, фантазії, розуму, потім, "об'єктивуючись" в науку, закон і мистецтво, реалізуються в житті індивіда і в розвитку цивілізації. О. Новицький в праці "Поступовий розвиток стародавніх філософських вчень у зв'язку з розвитком поганських вірувань" зазначає: "...Релігія переважно живе у переконаннях серця, а філософія в поняттях розуму. Щоправда, найбільш внутрішнє відчуття в нас надчуттєвого, в якому зосереджується релігія, може сягати найчистішого, глибокого й ясного розуміння, та це розуміння ніколи не відокремлюється від релігійного почуття, наче від свого кореня, і усвідомлює свій зміст як дану і при цьому божественну в нас істину" [6, с. 243-244].

Збільшення кількості студентів, розширення філософських курсів в Університеті Св. Володимира вимагало розширення штату кафедри філософії та введення посади ад'юнкта, яку зайняв Петро Семенович Авсєнев (1810-1852), якому О. Новицький передав частину своїх курсів психології, моральної філософії та історії філософії Нового часу. Загальнофілософські погляди П. Авсєнева близькі до теїстичного геоцентризму. Сам П. Авсєнев більше любив мислити серцем, ніж головою, більше почуттям і уявою, ніж розсудком. Із стародавніх психологічних теорій його цікавили передусім етико-релігійні ідеї Платона, містико-релігійні споглядання Плотіна; з благоговінням він ставився до творів Макарія Єгипетського, Ісаака Сіріна. Їхні ідеї знайшли свій вияв в його праці "Вступ в психологію". П. Авсєнев зазначав, що людина рано чи пізно прагне вивчити саму себе. Зустрічаючись у середині себе із собою, людина неминуче ставить запитання: "Що являє собою "Я"? Тому наука, яка прагне пояснити нам облаштування і життя душі, щоб привести людину до істинного самопізнання, і є психологією [5, с. 2]. Душа ж має здатність не тільки до чутливості і розмислів, але й діяльно прагне через всі перешкоди до свого найвищого і безкінечного добра – Бога.

Сильвестр Сильвестрович Гогоцький (1813-1889), називаючи свої філософські погляди теїстичними, належав до тієї когорти вітчизняних мислителів та професорів Університету Св. Володимира, які вирізнялися владним педагогічним та науковим стилем філософування. Значну увагу мислитель приділяв питанням співвідношення філософії та релігії, які, маючи точки дотику, вирізняються певною функціональною специфікацією. Саме поняття віри С. Гогоцьким визначається як "внутрішнє безпосереднє визнання надчуттєвих істин, які відрізняються не тільки від умовиводів розсудку, але і внутрішнього почуття та наукової достовірності" [4, с. 576]. Таке визначення віри уможлиблює зв'язок ідеї існування Бога як Творця світу і безумовної краси.

Релігієзнавчі ідеї можна відстежити в працях Івана Олексійовича Сікорського (1842-1919) – психолога, психіатра, професора Київського університету Святого Володимира, почесного члена Київської духовної академії. До речі, І. Сікорський послужив живою моделлю для образу святого Іоанна Златоуста при розписі В. Васнецовим вівтаря у Володимирському соборі. Певний унесок у релігієзнавчі студії здійснила праця І.Сікорського "Психопатична епідемія 1892 в Київській губернії", присвячена поширенню релігійної епідемії – "мальованщини" – серед жителів Києва, Київської губернії. "Самою суттєвою рисою описаної епідемії є схильність, скоріше навіть – нестримна потреба у хворого населення збиратися масами і віддаватися поривам психічного збудження, яке супроводжується судомами, галюцинаціями і екстазом та поширюється поступово на всіх учасників зборів" [10, с. 2], – підкреслював І.Сікорський. До речі, релігійна епідемія – це швидке поширення релігійності як своєрідного психічного стану, що підсилюється, по-перше, авторитетом вчителя, проповідника, його неординарністю; по-друге, емоційним зарядженням – процесом передавання емоційних станів від однієї людини (групи) до іншої людини (групи), що перебувають у безпосередньому візуальному і (або) вербальному контакті; по-третє, навіюванням, самонавіюванням, взаємонавіюванням, які закріплюють необхідні ідеї та бажаний емоційно-чутливий стан.

Свою назву релігійна спільнота отримала від імені засновника – міщанина м. Таращі Київської губернії Кіндрата Мальованого. Спершу він належав до штундистів (штундизм; від нім. слова Stunde – година для читання і тлумачення Біблії – християнський рух протестантської спрямованості, який набув поширення в Росії в XIX столітті в середовищі німецьких колоністів, а також частини населення південноруських губерній), але потім проголосив сам себе Ісусом Христом, Спасителем світу і почав пророкувати кінець світу.

У молодості Кіндрат, як і багато місцевих міщани, сильно пив, але потім зійшовся зі штундистами, забув про горілку і перейняв у них уміння входити в екстаз. Під час молитви він часто чув якийсь особливий запах, не порівнянний ні з якими ароматами на землі, і в 1890 році нарешті здогадався, що це був запах Святого Духа, який вселився в нього. Разом з тим прийшло і нове відчуття радості і незвичайної легкості, розплатої у всьому тілі. Йому стало здаватися, що в момент екстазу він відокремлюється від землі. К. Мальований навколо себе зібрав громаду, що оселилася в його будинку на засадах комуни. У ній практикувалися "молитви" з тремтінням і впаданням в транс. У сектантів траплялися слухові і зорові галюцинації, виникало почуття повітряної легкості тіла тощо. Зазвичай, зібрання починалися з співу (ні читання Біблії, ні проповіді не було) потім починалися зітхання, схлипування, і сльози, які згодом переходили в істеричні припадки. Серед загального шуму, крику і безладу, одні несподівано падали навзвас, інші кричали, плакали, стрибали, плескали в долоні, били себе по обличчю, рвали на собі волосся, тупотіли ногами, танцювали і т. д. Практикувалася і глоссолалія – така ж, як у п'ятидесятників.

За описом проф. І. Сікорського, ця епідемія проявилася в ненормальному настрої духу, що виражалось в надзвичайній благодужності, який нерідко переходив у екзальтований радісний стан, не обумовлений якимись зовнішніми мотивами, життєрадісним настроєм і особ-

ливою чутливістю. Мальованці жили в постійному очікуванні кінця світу, який вони представляли як зміну умов існування людини на цій землі, настання ідеального порядку, загальної рівності і братерства, миру, правди і загального блаженства. Для очищення тіла від гріхів тисячі послідовників К.Мальованого залишали будинки і всі домашні турботи, йшли в засніжені поля, милися в ополонках. Людям здавалося, що небесні аромати і неземна радість наповнюють їх тіла, роблять їх повітряно легкими, і до моменту Страшного суду всі вони покинуть Землю і переселяться на хмари, де зустрінуть нового Месю, який втілюється в їхньому вчителі Кіндратові Мальованому. Пророцтва новоявленого "месії" К. Мальованого, який відчував кінець світу, посилюються не лише на біблійні прикмети їх наближення, а й на власні панічні передчуття, провокували деструктивні вияви есхатологічної екзальтації серед мальованців. Чим сильніше К. Мальований пророкував можливу катастрофу вселенського чи індивідуального масштабу, страх перед можливим "кінцем світу", тим інтенсивніше вкорінював у свідомість послідовників віру в особливу свою месіанську призначеність.

І. Сікорський виокремлює причини, які відіграли важливу роль у поширенні мальованщини. По-перше, незадоволення традиційною релігією, яке спонукало до сумнівів а також малограмотність населення, внаслідок чого "вся допитливість народного ума сконцентрувалася на релігії" [10, с. 36]. По-друге, відсутність керівництва народним життям з боку культурних прошарків суспільства. Населення, виснажене душевно та фізично Кримською війною 1853-1856 років, зловживаючи спиртними напоями, намагалось віднайти духовного поводиря. "Народні маси чекають і прагнуть духовного оновлення. Вони шукають Спасителя і... знаходять його в божевільному Кіндратові Мальованому!" [10, с. 46].

Отже, в цій епідемії К.Мальований, як релігійний лідер, підноситься до божественного рівня, ідентифікується з Ісусом Христом. Його надзвичайна екзальтованість передається іншим і відтак посилює емоційну зарядженість та взаємонавіювання. Прихильники К. Мальованого постійно посилювали свою релігійність його пророцтвами, ідентифікацією його з Ісусом Христом, екзальтованістю поведінки та безмежною йому відданістю. Проте таке емоційне зараження не може тривати нескінченно – врешті-решт вичерпується механізм підсилення емоційного напруження, що призводить до поступового затихання релігійної епідемії.

Отже, в Університеті Св.Володимира релігієзнавчі ідеї репрезентували богослови, філософи, психологи. Професори, будучи знайомими з досягненнями тогочасної філософії, розробляли оригінальні концепції, що стали основою навчальних курсів, які читали студентам. Однак, належачи до київської інтелектуальної еліти, викладачі жили зі своїми студентами одним духовним життям, що уможливило поєднання науковості та церковності. Безперечно, їх ідеї мають історичну цінність, оскільки, з одного боку, репрезентували релігієзнавчу проблематику в навчальних дисциплінах Університету Св. Володимира, а з іншого – впливали на духовну культуру тогочасної спільноти в Україні. Нові тенденції в осмисленні релігії згодом призвели до виникнення вітчизняної релігієзнавчої науки, до духовного пробудження в Україні, до осмислення релігії як складової національної духовності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмус В.Ф. Философия в Киевском университете в 1914–1920 годах: (Из воспоминаний студента) /В.Ф.Асмус // Вопросы философии. – 1990. – № 8. – С. 90–108.
2. Бердяев Н. О характере русской религиозной мысли XIX века / Николай Бердяев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.magister.msk.ru/library/philos/berdyayev/berdn025.htm>
3. Боголюбов Н., прот. Философия религии. Ч.1. Историческая. Т.1. / Н.Боголюбов. – К.: Типография Императорского Университета Св.Владимира, 1915. – 454с.
4. Гогоцкий С. С. Философский лексикон /С.С.Гогоцкий. – К.: В. Университетской типографии, 1857. Т. 1. – 579 с.
5. Из записок по психологии Архимандрита Феофана Авсенева // Сборник из лекций бывших профессоров Киевской Духовной Академии, Архимандрита Иннокентия, протоиерея И. М. Скворцова, П. С. Авсенева (Архимандрита Феофана) и Я. К. Амфитеатрова. – К.: В Типографии Киевского Губернского Управления, 1869. – XVI + 246 с.
6. Історія української філософії: Хрестоматія. Упорядник М.В. Кашуба. – Львів, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 356 с.
7. Максимович М. А.. Размышление о природе. Изд.2./ М.А.Максимович. – К.: в тип. И.Вальера, 1847. – 159с.
8. Общий устав Императорских российских университетов 1863 г. // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1876. – Т. 3: 1855 – 1864. – Ст. 1042-1043, 1045.
9. Светлов П. Я. Место богословия в семье университетских наук / П.Я.Светлов // Христианское чтение. – 1897. – № 11. – С. 320 – 338.
10. Сикорский И. А. Психопатическая эпидемия 1892 года в Киевской губернии/ И.А.Сикорский. – К.: Типо-Литография Императорского Унив. Св. Владимира, 1893. – 46 с.

Предко Е. И.

НАПРАВЛЕНИЯ РЕЛИГИОВЕДЧЕСКИХ СТУДИЙ В УНИВЕРСИТЕТЕ СВ. ВЛАДИМИРА

Статья посвящена рассмотрению религиозных идей в Университете Св. Владимира, которые были представлены в XIX–нач.XX веков научной и педагогической деятельностью профессоров философии, богословия, психологии. Реконструируются религиозные идеи, формирование которых разворачивалось в таких направлениях как богословие, религиозно-философские и психологические исследования. Такие аспекты рассмотрения религии способствовали формированию и утверждению религиоведения на отечественных просторах.

Ключевые слова: Университет Св.Владимира, религиозные идеи, богословие, религиозно-философские и психологические студии, "малеванщина".

Predko O. I.

DIRECTIONS OF RELIGIOUS STUDIES AT THE SAINT VLADIMIR UNIVERSITY

The article deals with religious ideas of research and teaching professors of philosophy, theology and psychology at the Saint Vladimir University (end of XIX century – beginning of XX century). The author reconstructs religious ideas, the formation of which unfolded in such areas as theology, religious-philosophical and psychological research. These aspects of the consideration of religion contributed to the formation and strengthening of religious studies in the domestic researches.

Keywords: Saint Vladimir University, Religious ideas, theology, religious-philosophical and psychological studies, "malovanschyna".